

TALOUSARVIOALOITE 977/2005 vp

Määrärahan osoittaminen sukukansaohjelman toteuttamiseen

Eduskunnalle

Eduskunnan aloitteesta vuonna 1993 laadittiin Suomen sukukansaohjelma, jonka tarkoituksena on suomensukuisten kielten säilyttäminen ja kehittäminen sekä kieliyhteisöjen kulttuuri-identiteetin vahvistaminen Venäjällä. Tavoitteena on myös lisätä yhteyksiä suomalaisten ja muiden suomalais-ugrilaisten kansojen välillä. Suomi ja Venäjä ovat sopineet, että molemmat sitoutuvat tukemaan suomensukuisten kielten säilyttämistä ja kehittämistä ja vahvistamaan kieliyhteisöjen kulttuuri-identiteettiä Venäjällä.

Venäjän väestöstä 20 %, eli 28 miljoonaa, kuuluu vähemmistökansallisuuksiin. Vähemmistökieliä puhunee äidinkielenään noin 20 miljoonaa Venäjän kansalaista. Yhteensä vähemmistökieliä on noin 180. Yli miljoonan hengen vähemmistöjä on kuusi. Suomen sukukieliä puhuviin suomalais-ugrilaisiin kansoihin kuuluu noin kolme miljoonaa Venäjän kansalaista.

Venäjän vähemmistöjen tilanne vaihtelee, mutta on säännönmukaisesti huonompi kuin esimerkiksi vähemmistöjen tilanne EU-maissa. Venäjällä on pitkään ollut 21 kansallista aluetta, joista suurimmassa osassa paikallisen vähemmistön kielellä on virallinen asema. Käytännössä vähemmistökielten käyttö hallinnossa, koulutuksessa ja mediassa on kuitenkin vähäistä. Poikkeuksia ovat lähinnä Tatarstan, Baskiria ja Sahan tasavalta (Jakutia), joissa paikallisella kielellä on muita vähemmistöjen asuttamia alueita enemmän julkista käyttöä. Viime vuosina kansallisten alueiden määrä on vähentynyt, kun eräitä niistä on päätetty liittää venäjänkielisiin aluei-

siin, mm. Komi-Permjakian autonominen piirikunta, Venäjän ainoa hallintoalue, jossa suomalais-ugrilainen väestö oli enemmistönä.

Suomalais-ugrilaisiin kansoihin kuuluvien määrä on nopeasti laskenut. Muun muassa mordvalaisten määrä on uuden väestönlaskennan mukaan tippunut 13 vuodessa neljänneksen. Monilla suomalais-ugrilaisilla kielillä (mm. komi, udmurtti, niitty- ja vuorimari, mordvalaiskielet ersä ja moksa) olisi silti avoimen yhteiskunnan oloissa kaikki edellytykset kohota moderneiksi kulttuurikieliksi. Toisaalta eräiden melko suurtenkin kielten, mm. karjalan, edellytykset selvitä modernisaatiosta vaikuttavat heikoilta, eivätkä nuoret enimmäkseen enää opi näitä kieliä. Monien Venäjän vähemmistöjen tulevaisuuden kannalta kaikkein kohtalokkainta on vähemmistökielisen koulutuksen ja median puute sekä kansalaisyhteiskunnan huono toimintaympäristö, joka ei mahdollista kansallisten kysymysten pitämistä esillä julkisuudessa.

Vain murto-osa Venäjän vähemmistöistä saa koulutusta äidinkielellään. Suomalais-ugrilaisissa tasavalloissa on vain muutamia alkeiskouluja, joissa vähemmistökieli on opetuskieli. Melko yleisesti vähemmistökieltä opetetaan muuten venäläisessä koulussa kaksi tuntia viikossa. Ilmeisesti suurin osa suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvista nuorista ei kuitenkaan saa edes tällaista opetusta. Mahdollisuudet ammattikoulutukseen vähemmistökielellä puuttuvat, lukuun ottamatta kansallisen filologian opintoja yliopistossa.

1990-luvun mittaan useimmilla kansallisilla alueilla tapahtui huomattavaa positiivista kehitystä vähemmistöoikeuksissa. Vähemmistökielet saivat virallisen aseman ja niiden käyttöä koulutuksessa ja mediassa lisättiin. Venäjän vähemmistökielillä ilmestyy kirjallisuutta ja lehtiä ja niitä käytetään mm. teattereissa, mutta kulttuuritarjonnan määrä on vähemmistöjen kokoon nähden vähäinen. Kielillä, joilla on yli puoli miljoonaa puhujaa, saattaa ilmestyä vuodessa alle 20 kirjaa ja niistäkin noin puolet Suomesta (M. A. Castrénin seuran kautta) saatavan tuen varassa. Vastaavankokoisilla vähemmistökielillä Euroopassa (esim. baski, wales, friisi) ilmestyy jopa satoja kirjoja vuodessa ja radio- ja televisiotoiminta on laajaa.

2000-luvulla suomalais-ugrilaisten vähemmistöjen oikeudellinen tilanne on nopeasti huonontunut. Muun muassa Komissa on luovuttu aikaisemmin hyväksytystä tavoitteesta, jonka mukaan tasavallan virkamieskunta ryhtyisi käyttämään komia venäjän rinnalla. Karjalassa on luovuttu pyrkimyksistä antaa karjalan ja suomen kielille virallinen asema tasavallassa. Venäjän kansallisuuksien ministeriö on lakkautettu, samoin keskusvallan tuki vähemmistökielisille radio- ja televisiolähetysille, mikä on johtanut lähetysten määrän huomattavaan vähenemiseen.

Venäjän uuden kansallisuuspoliittisen linjan aiheuttamat poliittiset muutokset näyttäytyvät erityisen räikeinä Marinmaalla, jossa suomalais-ugrilaisen vähemmistön sosiaalis-kulttuurinen ja oikeudellinen asema oli pitkään Venäjän muita suomalais-ugrilaista alueita parempi. Viime vuosina marien kansallisen kulttuurin rakenteita on uudelleenorganisoitu ja supistettu, marinkielistä koulutusta on vähennetty ja tasavallan marilaista virkamieskuntaa korvattu venäläisillä. Marin tasavallan kiristynyt ihmisoikeustilanne sai osakseen kansainvälistä huomiota, kun Euroopan parlamentti hyväksyi 12.5.2005 päätöslauselman Ihmisoikeuksien ja demokratian periaatteiden rikkomisesta Venäjän federaatioon kuuluvassa Marin tasavallassa (Violations of human rights and

democracy in the Republic of Mari El in the Russian Federation), jossa kiinnitettiin huomiota Marin tasavallassa tapahtuneisiin toimittajien ja kansallisten aktivistien pahoinpitelyihin, etnisten marilaisten erottamiseen työpaikoiltaan sekä marinkielen opetuksen ja marinkielisten media-palvelujen supistamiseen.

Yli 10 000 ihmistä pääaiassa Suomesta, Venäjältä, Virossa ja Unkarista allekirjoitti Internetissä 22 yhteiskunnallisen vaikuttajan aloittaman vetoituksen Marin kansan puolesta. Allekirjoittajien joukossa oli suomalaisia, virolaisia ja unkarilaisia poliitikkoja sekä tunnettuja tutkijoita ja kulttuurin edustajia eri puolilta maailmaa (mm. Viron entinen presidentti Lennart Meri ja Suomen parlamentin entinen puhemies Riitta Uosukainen). Marin tilanteesta antoi lausunnon myös maailman vähemmistökansojen yhteistyöelin UNPO (Unrepresented nations and peoples organization). Tässäkin lausunnossa kiinnitettiin huomiota samoihin ongelmiin kuin Euroopan parlamentin resoluutiassa. Marinmaan tilanne oli esillä myös Suomen ja Venäjän presidenttien keskusteluissa kesällä 2005.

Toimenpideohjelmaa Venäjän suomensukuisten kansojen ja niiden kulttuurien tukemiseksi on toteutettu vuodesta 1994 lähtien. Ohjelman sisällystä ja suuntaviivoista päättää sukukansaohjelman neuvottelukunta ja käytännön toteutuksesta M. A. Castrénin seura. Ohjelman pääpaino on ollut opetusalan yhteistyössä. Keskeisiä toimintamuotoja ovat olleet oppimateriaalin toteuttaminen kansallisilla kielillä, tutkijakoulutus Suomen yliopistoissa, kirjastojen kehittäminen, käännöstyön ja kirjallisuuden tukeminen ja tiedotusyhteistyö. Yhteistyötahoja on ollut monia. Tärkeässä roolissa ovat kansalliset kulttuurikeskukset ja kansalaisjärjestöt, viranomaiset, tutkimus- ja tiedotustoimintaa harjoittavat organisaatiot sekä kirjastot ja museot. Sukukansaohjelman avulla voimme hyvin konkreettisesti vaikuttaa suomalais-ugrilaisten kielten ja kulttuurien säilymiseen ja monien kansojen mahdollisuuksiin säilyttää oma identiteettinsä vaikeissa oloissa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

*että eduskunta ottaa valtion vuoden
2006 talousarvioon momentille 29.08.25*

*lisäyksenä 350 000 euroa sukukansaoh-
jelman toteuttamiseen.*

Helsingissä 26 päivänä syyskuuta 2005

Anni Sinnemäki /vihr
Jyrki Kasvi /vihr